

- Великий, Архиепископ Кесарии Каппадокийской. Творения: В 2 т. Том первый: Догматико-полемические вторения. Экзегетические сочинения. Беседы. Прил.: Архиеп. Василий (Кривошеин). Проблема познаваемости Бога. – М. : Сибирская Благовонница, 2008. – 1136 с.
7. *Святитель Василий Великий. К Максиму Схоластику / Святитель Василий Великий, Архиепископ Кесарии Каппадокийской. Творения. В 2 т. Том второй: Аскетические сочинения., Письма. Прил.1. Святитель Амфилохий, епископ Иконийский. Творения. Прил.2. Статьи о свт. Василии Великом. – М. : Сибирская Благовонница, 2009. – 1232 с.*
 8. *Святитель Григорий Богослов. Слово 32 / Святитель Григорий Богослов, Архиепископ Константинопольский. Творения. В 2 т. Том первый: Слова. Прил.: Свящ. Н. Виноградов. Догматическое учение св. Григория Богослова. – М. : Сибирская благовонница 2007. – 896 с.*
 9. *Святитель Григорий Богослов. К душе своей / Святитель Григорий Богослов, Архиепископ Константинопольский. Творения: В 2 т. Том второй: Стихотворения. Письма. Завещание. Прил.: А. В. Говоров. Св. Григорий Богослов как христианский поэт. – М. : Сибирская благовонница, 2007. – 944 с.*
 10. *Святитель Григорий Нисский. Точное изъяснение Песни Песней Соломоновых. – М., 1999. – 480 с.*
 11. *Симфония по творениям святителя Григория Богослова. – М. : “ДАРЪ”, 2008. – 608 с.*
 12. *Скурат К. Е. Золотой век святоотеческой письменности / Скурат К. Е. Воспоминания. Труды по патрологии (I-V века). – М. : Троиц. Собор г. Яхрома, 2006. – 568 с.: ил.*

Annotation

Turenko V. “Γνώθι σεαυτόν” in philosophical and theological intentions in Cappadocia School. The article analyzes the phenomenon of self-knowledge through the prism of philosophical and theological heritage of the Fathers-Cappadocians. In this study proved the idea that self-knowledge from the Fathers of the Church belonging to the school in Cappadocia - an act of multifaceted and not limited to epistemological dimension.

Key words: *Cappadocian school, deification, epistemology, God, knowledge of God, man, self-knowledge.*

*Уваркіна О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ТВОРЧИСТЬ ЯК ЦІННІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Проблема формування особистості вже багато років привертає особливу увагу вітчизняних та зарубіжних науковців. Все більш науковців і діячів-практиків розуміють необхідність особливої уваги та нових досліджень ціннісно-мотиваційної сфери особистості, вивчення закономірностей і технологій організації внутрішнього світу людини як життєтворчої особистості.

Історія досліджень проблеми формування особистості сприймається як велика сукупність різноманітності теоретичних уявлень та незалежних методик, серед яких до найбільш поширених належать: а) типологічний; б) факторний аналіз особистості (спроба виявити найфундаментальніші якості особистості); в) генетичні дослідження (соціалізація, формування особистості) [1].

Відомо, що структура особистості включає групу стійких об'єктивних та суб'єктивних соціальних якостей індивіда, які виникають і розвиваються в процесі

його різноманітної діяльності та під впливом соціального середовища. Розвиток особистості, на думку В. Дальтея, визначається характерною для кожного етапу цінністю. Психічний розвиток особистості передбачає якісну зміну цінностей: “Розвиток складається з окремих життєвих станів, з яких кожен намагається здобути і затримати за собою всю особливу життєву цінність”. Німецький психолог Е. Шпрангер підкреслював, що розуміння людини можливо тільки на основі історичного оточення – явищ культури. Виділяючи шість основних людських цінностей, Е. Шпрангер розвивав уявлення про шість ідеальних культурних типів людини: теоретична, економічна, естетична, соціальна, політична, релігійна людина [2].

Однак, серед соціально-культурних та духовних елементів які складають структуру особистості, на нашу думку, найбільш важливими слід визнати ступень та якість опанування гуманітарними знаннями та культурними цінностями суспільства. Наявність певної суми знань про природу, суспільство, людину, політику, історію та особливо їх теоретичний рівень, характеризує зрілість особистості. У сучасному світі люди все більш розуміють пріоритетність гуманізму, його головних принципів та настанов для суспільства. І тому формування у особистості студента потреби в гуманному ставленні до інших є надійною запорукою гармонізації його відносин з найближчим соціальним оточенням. Гуманістичне мислення особистості має впливати з основної світоглядної установки – людина є найвищою моральною і соціальною цінністю.

В утворенні ціннісно-орієнтаційної спрямованості світогляду студента на засадах гуманізму велику роль відіграє його загальний духовний розвиток. Особистісна морально-духовна сфера утворюється завдяки залученню людини до надбань літератури і мистецтва, створення умов для спілкування з природою, включення її у суспільно-громадську діяльність тощо. Невипадково в багатьох країнах світу, особливо в більш розвинутих, в навчальних закладах, засобах масової інформації посилюється пропаганда гуманітарних дисциплін, особливо філософії, соціології, історії, етики, аксіології, теології та ін. Глибоко зрозуміти своє призначення як людини (особистості) по відношенню до інших, до суспільства в цілому – може тільки людина освічена, морально збагачена певною сумою гуманітарних знань, прагнень та почуттів.

У структурі життєвої компетентності визначальне місце займають ціннісні орієнтації особистості, тому педагогіка життєтворчості окремо розглядає життєві цінності та пріоритети молодого людини. У плюральній системі цінностей ліберальний гуманізм (базується на цінності життя як найвищій самоцінності) моральність віднесена до 14 базових цінностей як “поведінка людини відповідно до загальнолюдських морально-етичних норм”. Моральність відносять: до стійких термінальних цінностей серед інших найважливіших цілей та ідеалів суспільства та людини; до традиційних цінностей, які зберігають норми й мету життя; до цінностей-регламентів як соціальних настанов соціального суб’єкта. Створюючи власну програму життєдіяльності, кожна особистість стає часткою взаємозалежної системи

“людина – ціннісне життєве середовище”, і індивідуальне правове й моральне поле людини вписується в державне структуроване правове поле, що охоплює всі сфери її життєздійснення. Так у кожного індивіда формуються ціннісні орієнтації. Крім того в результаті рефлексії власної життєдіяльності в особистості формується моральність як риса характеру, що відбувається не тільки на основі суб’єктивних прагнень, ціннісних орієнтацій, а й під впливом об’єктивних соціальних детермінант, серед яких виховання відіграє важливу роль. Саме тому морально-етичне виховання у педагогіці життєтворчості розглядається як складова формування життєвої компетентності особистості[2].

Значною в оцінці особистості є її здатність до творчості. На початку ХХ століття російський дослідник проблем творчості П. К. Енгельмейер зазначав: “Творчість – це життя, а життя – це творчість”. Творчість – це соціально-історичне явище, вона виникає і розвивається в процесі взаємодії суб’єкту і об’єкту на основі суспільної практики. Різні соціальні утворення (спільноти) є початковим кроком до формування і реалізації особистісних потенцій, прояву себе як суб’єкта творчості. Разом з тим особа є структурною одиницею відповідної спільноти(і суспільства в цілому), яка реалізує її завдання, функції і цілі (мету). Саме на особистісному рівні формуються реальні можливості суспільства як суб’єкта творчості. Продуктивна сила суспільства визначається творчою силою окремих людей. Особистість стає суб’єктом соціальної творчості тоді, коли її діяльність спрямована на перетворення чи створення суспільних відносин, за яких починаються процеси, що ведуть до формування якісно нових структур і форм життєдіяльності суспільства [1].

Творчість є предметом аналізу багатьох сучасних наук. Психологи, наприклад, досліджують внутрішню структуру і механізми інтелектуальних пошукових дій, визначають інтуїцію, уяву тощо. Філософи розглядають творчість у зв’язку з людською сутністю та її реалізацією. За умови такого підходу найбільш загальним буде визначення творчості як способу самобуття людини: саме у творчості особа стверджується, формує, відтворює і розвиває себе [1].

На рівні особистості творчість визначається через порівняльну оцінку початкового етапу розвитку суб’єкта діяльності і характеристику тих змін, які відбуваються в його соціокультурній та духовно-практичній самості в процесі діяльності.

Дослідники проблем педагогіки життєтворчості вважають духовність невід’ємним компонентом життєвої компетентності й розглядають її як здатність людини, яка забезпечує ціннісно-смислову інтеріоризацію. “Духовність демонструє себе як здатність особистості до засвоєння, інтеграції та ієрархізації цінностей і смислів”. Вона відкриває для людини цінності творчості, свободи, обрії досконалості, “виступає як ціннісний вимір буття внутрішнього та зовнішнього в їх єдності, його співвіднесеністю з вічністю, а не повсякденністю, з устремлінням до Істини, Добра, Краси. Духовність означає любовне ставлення до світу (зовнішнього й внутрішнього), це здатність особистості переживати себе та інше як цінність, тому відкриває й народжує прекрасне в людині й у світі. Любов пов’язана з вірою як всевладним

внутрішнім духовним тяжінням особистості. Усе життя особистості є реалізацією й демонстрацією того, у що вона вірить. Любов також пов'язана з надією як необхідним знаряддям бачення життєвої перспективи. Людина плаче надію, тобто сприймає майбутнє, де бажане й життєво необхідне бачиться й очікується як реальність, що має здійснитись. Віра, надія, любов виступають найважливішими екзистенціалами духовності, зумовлюючи й уможливаючи процес життєтворчості, є необхідними складовими життєвої компетентності. Так у педагогіці життєтворчості трактуються питання моральності й духовності [2].

Проте, соціокультурні та духовні виміри особистості тісно пов'язані, часто зумовлюють один одного, взаємоперетинаються. На їх характер впливають середовище, в якому формується особистість, стан суспільної свідомості, соціально-політичні умови, а також і певні індивідуальні особливості людини.

Сучасні умови як світового рівня, так, зокрема, умови українського суспільства, об'єктивно потребують творчої особистості. Проте і творча особистість сьогодні повинна бути наповнена новими соціально-ціннісними та духовно-ціннісними якостями. І поки що, як свідчить життя, є дуже великою загальносуспільною проблемою. Про це свідчать дані соціологічного опитування молоді, проведені А. Б. Дорошенко, де на питання, що є головним для молоді в житті, були отримані такі відповіді: любов, сімейне щастя – 53%, гроші, матеріальний добробут – 61,3%, бізнес – 70%, вільний час – 34%, освіта – 25%. Відродити непересічні цінності – це важливе завдання сучасного суспільства. І особлива роль в цьому належить освіті. В ході історичного розвитку цінності трансформуються, але В. С. Соловйовим з'ясовано, що для освітньої системи провідними цінностями завжди є тріада – духовне, інтелектуальне, соціальне, як відображення трьох основних сфер людської діяльності [4].

На початку XXI століття сучасна вітчизняна освіта покликана проаналізувати свої здобутки, уроки, освоїти нові цінності. До нових концептуальних засад, передусім відноситься ідея життєтворчості особистості. Саме ідеї життєтворчості, плекання особистості як суб'єкта життя стануть альфою та омегою нової інтегрованої школи, яка допомагатиме молоді опанувати чотири стрижневі стовпи – навчитися пізнавати життя; навчитися життєвої і соціальної компетентності; навчитися жити разом; навчитися мистецтву життя. Життєтворчість – особлива, вища форма виявлення творчої природи людини. Вона сприяє самостійному вибору особистістю стратегії життя, розробці життєвих планів і програм, вибору та використанню засобів, необхідних для реалізації індивідуального життєвого проекту. Мистецтво жити є вищою розвинутою здатністю до життя. Оновлення змісту, технологій, функцій педагогіки є найпродуктивнішим, оскільки розкриває нове бачення проблем, містить прогностичну філософію інтегрованої школи століття.

На основі чотирьох аспектів життєтворчого підходу (генетичний, змістовий, логічний та технологічний) О. А. Дубасенюк проаналізував сучасні тенденції успішного соціального становлення особистості молоді людини:

1. Генетичний аспект пов'язаний з виявленням загальної соціально-історичної

основи життєтворчості у процесі оволодіння молоддю стратегіями життя особистості та дослідженням впливу конкретних чинників на проектування даного процесу. Причому соціально-педагогічна спрямованість аналізу даного аспекту задається філософськими концепціями, які акцентують увагу на саморозвиток, самозміну людини в процесі її життєдіяльності як об'єктивну сутнісну характеристику, що визначає гуманістичну спрямованість соціального становлення особистості. Відомо, що людська життєдіяльність розгортається у фізичному, соціальному просторі і часі. Життєдіяльність особистості – це організація процесу життя на основі соціальних форм і способів діяльності, спілкування, поведінки, що склалися історично. Дане поняття охоплює весь план життя особистості: її становлення, розвиток, зміни.

2. Змістовий аспект пов'язаний з діалектикою потрібного і суцього. Життєтворчий підхід відображає єдність прояву особистості у різних видах діяльності та її певну ієрархію. Водночас особистість є організуючим центром предметно-діяльного і споглядального, раціонально-аналітичного і почуттєво-переживального відношення до світу. Існують реальні протиріччя між формуванням життєтворчих знань, умінь, навичок і мірою їх відповідностей сучасним суспільним та особистісним вимогам. Кризові явища потребують дослідження життєтворчих проблем у більш широкому соціальному контексті – інноваційних, регресивних та еволюційних тенденцій життєустрою молоді людини, які сприяють або не сприяють виробленню продуктивної життєвої програми особистості.

3. Логічний аспект базується на виявленні логічного підґрунтя сутнісного взаємозв'язку емпіричних характеристик досліджуваного процесу як інтеграційної бази у рамках життєтворчого підходу філософських, соціологічних, психолого-педагогічних та інших характеристик. До даного аспекту відносяться й дані про спрямованість регуляції процесу соціального становлення та можливість опори на взаємозв'язок стрижневих якостей і характеристик особистості старшокласника (потрібносно-мотиваційна сфера, життєтворчі уміння та навички; загальні і спеціальні, стратегічні та тактичні уміння та навички). Такий підхід закладає теоретичне підґрунтя моделювання зв'язків між етапами процесу, що вивчається, на основі аналізу характеру зв'язків між сутнісними характеристиками розвитку особистості старшокласника, що визначає його життєтворчу спрямованість та інші її підструктури.

4. Технологічний аспект життєтворчості передбачає застосування системного та діяльнісного підходів, що завдає загальну логіку даного процесу, який вміщує наступні компоненти: цільовий, діяльнісно-операційний, предметно-інформаційний та оцінно-результативний, що ґрунтується на експериментальному дослідженні напрямів та способів реалізації життєтворчих функцій. Крім того технології являють собою сукупність знань, правил, методів, засобів оптимальної організації освітньо-виховного процесу, які можуть застосовуватися у життєтворчій діяльності [5].

Найціннішим надбанням педагогіки життєтворчості є те, що її цілі, зміст близькі не лише педагогам-реформаторам, а й молоді, яка стає співтворцем нових моделей школи ХХІ ст., глибше осмислює своє життя, навчаються для того, щоб оволодіти мистецтвом життєтворчості, мистецтвом бути. “Учитися бути” означає пізнати самих

себе, усвідомити свої сили й можливості, покінчити з фаталізмом і покірністю, означає вчитися жити, пізнавати, мислити вільно і критично, учитися любити світ і робити його гуманнішим, учитися творчості [6].

Під творчістю в основному розуміють діяльність, результатом якої є створення індивідуально нового, неповторного, оригінального. Сама природа творчості нерозривно пов'язана з поглядом на питання про появу нового. Саме воно, нове, відрізняючись від старого, виникає з нього. Під впливом творчого натхнення втілення нових ідей, виникає динамізм усіх якостей і властивостей особи, здатних реалізуватися у конкретному творчому акті. Саме цей динамізм і є основним поняттям, що прийнято називати творчим потенціалом, який характеризує потенційну енергію суб'єкта творчості, його силу, міць.

Кожна особа здатна до творчості, в ній вона розкривається з найбільшою повнотою. Творчий акт – це по можливості оптимально глибока реалізація індивідуальності.

Література:

1. *Кучерявий І. Т., Клепиков О. І.* Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: Навч. посібник. – К. : Вища шк., 2000. – 288 с.
2. *Нищета В. А.* Актуальність педагогічних ідей М. О. Корфа: екстраполяція на концепти педагогіки життєтворчості. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/
3. Людина в сфері гуманітарного пізнання. – К. :Український Центр духовної культури. – 1998. – 408 с.
4. *Крижко В. В., Мамаєва І. О.* Аксиологічний потенціал державного управління освітою. Навч. посібник. – К. : Освіта України, 2005. – 224 с.
5. *Дубасенюк О. А.* Вплив ідей життєтворчості на формування особистості старшокласника. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Вип. 18. – С. 80-83.
6. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник. – К. : Контекст, 2000. – 336 с.

Фоменко К. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ЕКЗИСТЕНЦІАЛІСТСЬКА ОНТОЛОГІЯ ВІДЧУЖЕННЯ: РЕЛІГІЙНО-ЕТИЧНИЙ ВИМІР

Стаття присвячена дослідженню онтології відчуження представниками релігійного напрямку в філософії екзистенціалізму, що сприяє поглибленому вивченню проблеми відчуження і самовідчуження, що набуває особливої актуальності в умовах сьогодення.

Ключові слова: буття, екзистенція, егоцентрична самозаглибленість, міжособистісне відчуження, сенс життя.

Вступ. Зміни, що відбуваються в сучасному світі, стосуються не лише політичних чи економічних вимірів існування людини, але й її свідомості, пов'язаної зі світосприйняттям та світорозумінням. Актуальність дослідження проблеми